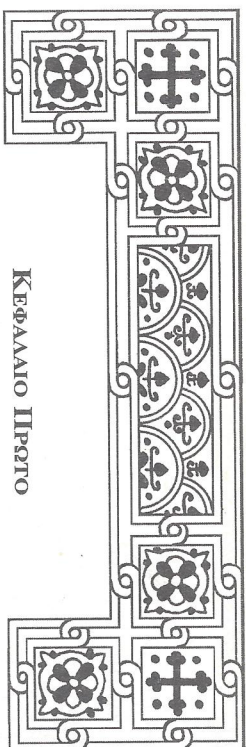

ΕΥΓΕΝΙΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Ο ΑΓΙΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

ΒΙΟΣ

ΛΙΠΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΕΝΕΣΤΕΡΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ, ΠΟΥ
ΕΧΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΤΗ ΚΑΙ ΤΙΣ ΟΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. ΕΝΙΟΤΕ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΠΑΡΑΔΟ-
ΣΕΙΣ, ΠΟΥ Η ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ ΤΟΥΣ ΕΙΝΑΙ ΔΥΣΚΟΛΗ. Η ΑΣΧΑΙΟ-
ΤΕΡΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΘΡΕΙΝΕΤΑΙ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΟ-
ΝΙΚΟ ΤΟΥ ΊΩΑΝΝΗ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΙΚΙΟΥ, ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΔΙΑΣΩΘΗΚΕ
ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΙΘΙΟΠΙΚΗ ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΑΒΙΚΑ (M. Zotenberg,
R. Charles).

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΤΟΠΟΘΕΤΕΙΤΑΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ 375
ΚΑΙ ΤΟΥ 380 (ΠΙΘΑΝΟΤΕΡΟ ΤΟ 378) ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ
ΤΟΥ ΔΕΛΤΑ ΤΟΥ ΝΕΙΛΟΥ, ΠΕΡΙΤΟΥ 120 ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΣΤΟ ΘΕΟΔΩΣΙΟ (ΏΧΙ ΜΑΧΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΗΜΕΡΙ-
ΝΟ Mahalleh-el-Kobra). Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥ ΉΤΑΝ ΑΔΕΛΦΗ ΤΟΥ
ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ (385-412), ΓΕΓΟΝΟΣ ΠΟΥ ΠΡΟΫΠΟ-
ΘΕΤΕΙ ΕΥΨΟΓΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΝΤΟΣ ΙΟΧΥΣΟ ΚΗΔΕΙΜΟ-
ΝΑ ΚΑΙ ΟΔΗΓΟ, ΠΩΩΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΨΕΙΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΟΡΕΙΑ. ΤΑ ΞΕΓΓΑ ΤΟΥ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΚΑΙ ΔΗ ΤΑ ΠΡΩΪΜΑ ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΝΟΥΝ ΟΤΕΡΕΗ ΚΑΙ
ΕΥΘΕΙΑ ΠΑΙΔΕΙΑ, ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ, ΠΡΟΦΑΝΩΣ, ΑΠΕΚΤΗΣΕ ΣΤΙΣ
ΑΝΗΘΕΡΕΣ ΑΚΟΜΗ ΣΧΟΛΕΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΟΠΟΥ ΞΜΑΘΕ
ΚΑΙ ΚΑΛΑ ΛΑΤΙΝΙΚΑ. ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΒΕΒΑΙΟ, ΑΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕ

μαθήματα καὶ τοῦ σπουδαίου ἐδμηνευτῆ Διδύμου τοῦ Τυφλοῦ († 398), τὸν ὁποῖο τότε ὄλοι ἐπιδιδώσαν ν' ἀκού-
σουν, Ἀνατολικοὶ καὶ Δυτικοὶ θεολόγοι, ἀφου, ὅταν τὸ
393 ὁ Δίδυμος ἤτανε 80 ἐτῶν, ὁ Κύριλλος ἤτανε μόλις 13
(ἐάν γεννήθηκε τὸ 380). Ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖται ἐν τῇ
γενικότερῃ ἐδμηνευτικοθεολογικῇ μέθοδῳ τοῦ Διδύμου
καὶ ἀσφαλῶς ἀπολύτως τὸν προβληματισμὸν ὁ ἑπὶ τὸν
γεννησμός της.

Ἡ παράδοσις περὶ πενταετοῦς παρρησίας τοῦ Κυρί-
λλου στὴν μονὴ τοῦ ἁγίου Μακαρίου ἢ στὴν Νιτρίδα δύσκο-
λα ἐπιβεβαιώνεται, διότι μετὰ τὴν σπουδὴν τοῦ μάλ-
λον προσκολληθήκε στὸν θεῖο του Θεοφίλου (πρὶν ἀπὸ τὸ
400). Βέβαιον ὅμως πρὸς τὴν θεωρητικὴν ἢ συγγὴν ἐπι-
κωνία του μετὰ μοναστικούς κύκλους καὶ ἡ περὶ τὴν
παρρησίαν του πρὸς Μονὴν ἢ κοινὴν οὐκ ἀναχωρήσας ἰδι-
ονομαχίαν γινώσκω καλὰ, τιμοῦσε πολὺ καὶ τοὺς χρησι-
μοποιῶντες ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς ἀρχιεπισκοπίας του. Περίττω
ἁπλῶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Κύριλλο, εἶναι ἴσως ὁ ἴδιος
ἑπὶ τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κύριλλο, ὁ
ὁποῖος μετὰ τὴν σπουδὴν τοῦ δείχνει σεβασμὸν.

Ἡ δὲ παρρησία τοῦ ἁγίου, τὸ 431 στὴν Ἐφεσο, ὅτι «...οὐτε
τὰ Ἀπολινάριον περὶ τὴν ἁγίαν Πνεύματος οὐτε τὰ Ἀγρί-
ου οὐτε τὰ Εὐνομίου, ἀλλ' ἐκ μικρᾶς ἡλικίας τὰ ἱερά
γράμματα μεμαθήκαμεν καὶ εἰς χεῖρας πατέρων
τεθράμμεθα ὁρθοδόξων καὶ ἁγίων, ἀναθεματίζομεν δὲ
καὶ Ἀπολινάριον καὶ Ἀγρίον καὶ Εὐνόμιον καὶ Μακεδό-
νων...» (E. Schwartz, ACO I, 3, σ. 22⁷⁻¹⁰. Βλ. καὶ ACO I
1, 7, σ. 149) σημαίνει ὅτι οἱ κυρίως δάσκαλοί του, λαϊκοὶ
ἢ μοναχοί, ἦσαν ὁρθοδόξοι καὶ «ἅγιοι».

Σύμφωνα μετὰ τὴν μεταγενέστερον πηγὴν ἀπὸ ἐνῶς ὁ
Κύριλλος ἐργάσθηκε πλῆρῃ τὸν θεῖον του Θεοφίλου

Ἀλεξανδρείας, τὸν ὁποῖο σεβόταν καὶ ἐκτιμοῦσε ἀπεριόρι-
στα. Ἐποὶ ἐγένετο ἀναγνώστης, δηλαδὴ ἐδμηνευτῆς τῶν
Πατρῶν γὰρ τὸν λαόν, καὶ ἔπειτα δικάτονος καὶ προσβύτε-
ρος. Στὰ κατήκοντά του τότε ὑπῆρξε πρῶτα ἡ καταν-
στατικὴ ἐδμηνευσία τῶν Πατρῶν, ἔπειτα ὁ ὁποῖος διέπρεψε,
ἐπὶ τῇ ἐδμηνευστικῇ καὶ ἀπὸ τὸ ἐργαστῆναι τὴν ἐπὶ τῇ
ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Κύριλλο, ὅπου καταδικάσθηκε ὁ ἴδιος
Χρυσοστόμος μετὰ τὸν Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας. Ὁ
Κύριλλος συνόδευσεν ἐν τῇ Δού τὸν θεῖο του καὶ μάλιστα
συμμετέσχεν, ἀρχικά τουλάχιστον τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν
ἐκκλησίαν ἐν τῇ Χρυσοστόμου. Πι' αὐτὸ καὶ ὡς ἐπὶ το-
ποθεσίᾳ ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας
τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου περὶ τὸ 418, ἐν τῷ 416 χρη-
σιμοποίησε πολὺ ἐκκλησίαν γὰρ τὸν ἴδιο μεγάλο
Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας.

Τὴν συγγενεὴν τοῦ δαστορητικῆς ἀρχῆς πολὺ ἐνω-
ρίς, μάλιστα πρὶν ἀπὸ τὸ 412, μετὰ τὸ ἔργο Περὶ τῆς ἐν πνεύ-
ματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας.

Στὴν 15 Ὀκτωβρίου τοῦ 412 πέθανεν ὁ Θεοφίλος καὶ
στὴν 17 τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐγένετο ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ ἐνθρόνισις τοῦ
Κυρίλλου. Ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καταγράφεται τὰ
κατὰ τὸν Κύριλλο ὁ ιστορικὸς Συναγωγὴς (Ἐκκλησι-
αρχία Ζ' 7: PG 67, 749 ἐξ.), ποὺ ὁμολογεῖται δὲν εἶχε καθόλου
φιλικά αἰσθήματα γὰρ τὸν Κύριλλο, ἔνεκα κυρίως τῆς
σκληρῆς στάσεως τοῦ τελευταίου ἐναντὶ τῶν Νοβατιανῶν.
Ἡ ἐκλογὴ ὑπῆρξε δύσκολη, διότι ὁ ἰσχυρὸς κόμης τῆς
Αἰγύπτου Ἀβουδάριος, ὁ στρατιωτικὸς δηλαδὴ διοικη-
τὴς, ὑποστήριξε τὸν ἀρχιεπίσκοπον Τιμόθεο. Προφανῶς οἱ

αὐξημένες ἐκκλήσεις τοῦ Κυρίλλου, οἱ πολλὰς γνωμίες ποῦ ἀπέκτησε πλησίον τοῦ θείου του Θεοφίλου καὶ οἱ σχέσεις του μέ τούς μοναχούς τοῦ ἐξασφάλισαν τὴν ἀνοδοὶ στὸν πῶ ἰσχυρὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐπισκοπικὸ θρόνο.

Καὶ ἴσταν πράγματι ὁ ἰσχυρότερος θρόνος, διότι τότε ἡ Αἴγυπτος, ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, εἶχε αὐξημένη πολιτικοστρατιωτικὴ αὐτονομία, διότι ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἰσχυεὶ ὡς κεφαλὴ ὅλων τῶν ἐπισκοπῶν Αἴγυπτου καὶ Λιβύης, τοὺς ὁποίους ἐκπροσώπουσε (Μητροπολίτης καὶ Ἀρχιεπίσκοπος ἦταν μόνο ὁ Ἀλεξανδρείας), διότι ἡ ἐκεί Ἐκκλησία διέθετε μεγάλη οἰκονομικὴ δύναμη, διότι ὁ μοναχισμὸς ἦταν πολὺ ἀναπτυγμένος καὶ πολυπληθής, διότι ἀκόμα ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀποτελοῦσε πρῶτης γραμμῆς πνευματικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ κέντρο, διότι τὰ δυσάρεστα γεγονότα μέ τὸν Χρυσόστομο καὶ τοὺς μικρὴς ἐμβέλειας διαδόχους του μείωσαν τὸ κύρος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί, τέλος, διότι ὁ Θεοφίλος καὶ πολὺ περισσότερο ὁ Κύριλλος ὑπῆρξαν ὄχι μόνον ἰσχυροὺς φουσιολογίες ἀλλὰ καὶ ἀποτελεσματικοὶ ὑποστηρικτές τῆς ὀρθόδοξης πίστεως.

Τὴν ἐπισκοπία του ὁ Κύριλλος ἄρχισε, ἂν πιστέψουμε τὸν ἱστορικὸ Σωκράτη, μέ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν σχισματικῶν Νοβατιανῶν (ἢ Καθαρῶν), ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀφῆρεσε ὅλους τοὺς ναοὺς, ἐπιθυμώντας νὰ θέσει τέλος σέ κάθε εἶδους σχίσμα ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, στηρίζόμενος σέ σχετικὰ τοῦ Ὀνωρίου νόμο, τὸν ὁποῖο ἐπικύρωσε στὴν Ἀνατολή καὶ ὁ Θεοδόσιος Β' ὁ Μικρός (408-450). Προφανῶς, ἐργάσθηκε γιὰ τὴν μείωση τῶν διακεκμημένων αἰρετικῶν ὁμᾶδων, τῶν λίγων ἀπολιναριστῶν καὶ δὴ τῶν ἀρειανιστῶν. Οἱ τελευταῖοι μάλιστα προκαλοῦσαν μικρὸτερη σύγχυση στοὺς ἀπλοὺς χριστιανούς ἀπ' ὅσο οἱ νοβατιανοί, διότι ἀπέργισταν ἑπτά τὴν Α' Οἰκουμενικῇ

Σύνοδο καὶ σαφῶς πολεμοῦσαν τὴν κανονικὴ Ἐκκλησία. Ἔτσι, γνώριζαν οἱ χριστιανοὶ ποῖο εἶναι ἀρειανόφρονες καὶ ποῖοι μέλη τῆς Ἐκκλησίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Παρά τίς ὑπερτονισμένες προστάσεις τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, οἱ ἐθνικοὶ στὴν αἰγυπτιακὴ πρωτεύουσα πλειοψηφοῦσαν. Διακρίνονταν, βέβαια, οἱ πεπαιδευμένοι καὶ σοφοί, ἀλλὰ ὁ λαϊκὸς πατριωτισμὸς ἀποτελοῦσε μεγαλύτερο πρόβλημα γιὰ τὸν Κύριλλο. Μεταξὺ τῶν μέτρων ποῦ ἔλαβε σχετικὰ ἦσαν καὶ ἡ μεταφορά, τὸ 414, λαμπάων τῶν μαρτύρων Κυρίου καὶ Ἰωάννου, Θεοκτίστης κ. ἄ., στὸν ναὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν, στὸ χωριὸ Μένουθι (ἔπειτα Ἀμπου-Κύρ), ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Καὶ αὐτὸ διότι ἐκεῖ, σέ ναὸ τῆς *Ιουίδας medica* (Κυρά τὴν ἀποκαλοῦσαν οἱ πέριξ κάτοικοι), ὑπῆρχε μαντεῖο καὶ εἰδωλεῖο, ὅπου συνέρχε πᾶνθος κόσμου, ἀνόμη καὶ χριστιανοί. Σύνομα ὁ ναὸς τῶν Εὐαγγελιστῶν ἔγινε μεγάλο προσκυνηματικὸ κέντρο γιὰ τοὺς χριστιανούς ἀλλὰ καὶ ἐθνικούς.

Ὁ Κύριλλος συνέχιζε τὸ πνευματικὸ ἔργο μέ σφείρος καὶ νεανικὸ ἔθλο, ἀλλὰ γρήγορα προσέκρουσε στὸν ἰσχυρὸ Ἐπαρχο (αὐγουστῆλιος - διοικητῆς) τῆς Αἴγυπτου Ὁρέστη. Αὐτὸς ἀνέλαβε καθήκοντα τὸ 415 (ἢ τὸ 414) καὶ ὑποβιάζονταν ἢ καὶ διατίστωσε ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἀνέπτυσε ὑπέριμερη δραστηριότητα μετὰξὺ τοῦ λαοῦ, μέ συνέπεια ἔμμεσα ν' ἀποκτᾷ μεγάλη ἐπιρροή, ποῦ ἀνήκει στὸν αὐτοκράτορα καὶ ὁ ὁποῖος τὴν μεταβιβάζει στὸν Ἐπαρχο. Μὲ δεδομένη τὴν εὐρεία πνευματικὴ, φιλανθρωπικὴ καὶ οἰκονομικὴ δραστηριότητα τοῦ Κυρίλλου, ποῦ πλὴν ἄλλων εἶχε συμπαραστάτες καὶ 500-600 παρβαδάνους (ἐργαζόμενους στὸ πλῆθιο τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας), καὶ τίς φιλοδοξίες τοῦ φλύπτοπου καὶ μὴ συμπαθοῦντος τὸν

Κύριλλο Ὁρέστη, ἐπόμενο ἦταν ἡ σύγκρουση νά μὴν ἀεγῇ. Ἀφομὴ ἔδωσε ἡ διαφωνία Χριστιανῶν καὶ Ἑβραίων γιὰ τὴν ἡμέρα, ποὺ θά ἔπρεπε νά παρουσιαζοῦνται στὸ θέατρο τὰ θεάματα. Οἱ τελευταῖοι ζητοῦσαν νά μὴ γίνονται παραστάσεις τὸ Σάββατο. Ὁ Ὁρέστης χαρίστηκε τοὺς Ἑβραίους, ποὺ τότε ἀριθμοῦσαν περίπου 60.000 στὴν Ἀλεξάνδρεια καί, ὅντας οἱ κατεξοχὴν εὐποροὶ, ἀσκούσαν καταθλιπτικὴ οἰκονομικὴ ἐπιρροή στὴν κοινωνία. Ἀκολούθησε συμπλοκὴ τῶν δύο ὁμάδων καὶ ὁ ἔπαρχος συνέλαβε καὶ κακοποίησε τὸν πρωτοσπουδαιούμενον γραιματοδιδάσκαλο Ἰέρακα μὲ ὑπόδειξη τῶν Ἑβραίων.

Ὁ Κύριλλος ἀντέδρασε καὶ εἰδοποίησε τοὺς Ἑβραίους νά μὴν προκαλοῦν τοὺς χριστιανούς, γιὰ νά μὴ συμβοῦν χειρότερα. Τότε οἱ Ἑβραῖοι σχεδίασαν ἐνέδρα καὶ ἐξόντωσαν πολλούς χριστιανούς. Διέδωσαν δηλαδὴ μιά νύχτα ὅτι καίγεται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου. Ὅπως ἔτρεχαν οἱ χριστιανοὶ στὸ σκοτάδι ἀνύποπτοι καὶ πανικόβλητοι, γιὰ νά σβήσουν τὴν φωτιά, οἱ παραμονεύοντες Ἑβραῖοι κατέσφαξαν πολλούς. Ἡ σφαγὴ τῶν χριστιανῶν προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τοῦ Κυρίλλου καὶ τῶν χριστιανῶν, ποὺ ἐπιτέθηκαν στὶς συναγωγές. Ἀκολούθησαν καταστροφές καὶ δημεύσεις, διώχθηκαν ἀγκρετοὶ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν πόλη, ἄλλοι ἔφυγαν ἀπὸ φόβο, ἐνῶ οἱ πολλοὶ ἐπέστρεψαν πολὺ σύντομα (Sch 372 [1991]51). Πάντως, ἀποδεδειγμένα ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν ἄδειασε ποτέ ἀπὸ Ἑβραίους, ὅπως, ὑπερβολικά, σημειώνει ὁ ἱστορικός Σωκράτης.

Ὁ ἔπαρχος Ὁρέστης, ποὺ ὀργίσθηκε πολὺ γιὰ τὴν στάση τοῦ Κυρίλλου, ἀλλὰ ποὺ ἀδυνατοῦσε νά κυριαρχήσει, ἀναφέρθηκε στὸν αὐτοκράτορα. Τὸ ἴδιο ἔπραξε καὶ ὁ Κύριλλος, κατηγορώντας τὸν Ὁρέστη καὶ τοὺς Ἑβραί-

ους. Παράλληλα ὁμοῦς ὁ Κύριλλος, δείχνοντας μεγαλοψυχία καὶ συμφιλανθρωπικὴ διάθεση, ἐπισκέφθηκε τὸν Ὁρέστη κρατώντας καὶ προτεινόντας τὸ *Εὐαγγέλιο*. Ἐκεῖνος, μολονότι, ὅπως ἔλεγε, εἶχε βαπτισθεὶ χριστιανός, περιφρόνησε τὸν Κύριλλο, γεγονός ποὺ οἱ πρὸ θεγμώοιμοι τῶν χριστιανῶν ἐξέλαβαν ὡς βαρύνουσα προσβολὴ πρὸς τὸν πνευματικὸ τοῦ πατέρα καὶ πρὸς τὴν ἰδία τὴν Ἐκκλησία.

Τὰ νέα φθάσανε καὶ στὰ πολυάνθρωπα μοναστικά κέντρα. Ἔτσι, μέ κάποια ἀφομὴ, περίπου 500 μοναχοὶ τῆς γειτονικῆς Νιργίας, θαυμαστὲς τοῦ Κυρίλλου καὶ ὑποπευδόμενοι τὸν Ὁρέστη ὡς εἰδωλολάτρη, παταχάθηκαν στὸν δρόμο, ὅπου αὐτὸς θά περνοῦσε. Μόλις ἐμφανίσθηκε τὸν προσηλάμισαν καὶ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι θυοιάζει στὰ εἰδώλα, ἐνῶ κάποιοι μοναχοί, ὀνόματι Ἀμμώνιος, περισσότερο θεγμώοιμοι, κτύπησε μὲ πέτρα καὶ τραυμάτισε τὸν Ὁρέστη. Τότε ὁ ἔπαρχος, βοηθούμενος ἀπὸ ἄλλους πολίτες, προφανῶς μὴ χριστιανούς, συνέλαβε τὸν Ἀμμώνιο, τὸν ὁποῖο τὰ ὄργανά του βασάνισαν μέχρι θανάτου.

Σὲ κλίμα ἐντάσεως ὁ Κύριλλος τίμησε τὸν Ἀμμώνιο ὡς μάρτυρα. Ἰσχυρὰ ὁμοῦς πείσθηκε ἀπὸ «σωφρονούντες» χριστιανούς, κατὰλαβε τὴν «προπύλαιον» του καὶ παρέδωσε τὴν ἀλήθειαν τὴν τιμὴ ὡς μάρτυρα τοῦ Ἀμμωνίου, ἀφοῦ ὁ θάνατος του δὲν ὀφειλότανε στὴν «ἀνάντην Χριστοῦ», στὴν ὁμολογία δηλαδὴ τῆς πίστεως (Σωκράτους, *Ἐκκλησι. ἱστορία* Ζ' 14).

Γιὰ νά κατανοήσῃ κανεὶς τὰ σχετικὰ γεγονότα στὴν Ἀλεξάνδρεια, πρέπει νά γνωρίζῃ τίς διαπιστώσεις τοῦ ἐθνικοῦ σοφιστῆ Λιβανίου, ποὺ χαρακτηρίζει τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ἀλεξανδρινῶν εὐερέθιστο καὶ στασιαστικό (Λόγος 26, 17), τὴν ἡχογονογραφία τοῦ Θεοφάνη, ποὺ γιὰ τὰ χρόνια τοῦ Κυρίλλου ἀναφέρει τὴν δολοφονίαν τοῦ

ἐπάρχου Καλλίστου (421/2) ἀπὸ σκλάβους, τὴν φοβερὴ ἐξέγερση, τὸ 435/6, στὸ θέατρο, ὅπου σκοτώθηκαν περὶ οὐδέτεροι ἀπὸ 500 κάτοικοι, καὶ τὴν ὀγκοκρατικὴ ἐπίθεση κατὰ τοῦ ἐπάρχου Χαρμοστίνου (443), τὸν ὁποῖο καὶ σκότωσαν (ἔκδοσις E. de Boor, Leipzig 1883, σσ. 85, 92, 96).

Οἱ ἀλεξανδρινοὶ εἶχαν ἀδυναμία στὶς ἐξεγέρσεις, ποὺ συγγνώμη ξεστούσανε στὸ θέατρο τῆς πόλεως, μὲ ἀποτελέσματα κακοποιήσεις τῶν ἀντιπάλων καὶ θανάτους πολλοῦς. Οἱ αἰτίες καὶ οἱ ἀφορμὲς ἦτανε πολλές καὶ σχετίζονταν μὲ τὶς κοινωνικὲς διαφορὲς τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ γεγονός ὅτι στὴν Ἀλεξάνδρεια ζοῦσε μωσαϊκὸ φυλῶν, πολιτισμῶν καὶ θρησκειῶν. Ἐπικρατέστερα στοιχεῖα ἦσαν οἱ ἐθνικοὶ (ποὺ διακρίνονταν σὲ λίγους μορφωμένους καὶ πολλοὺς ἀπαιδευτους εἰδωλολάτρες) καὶ μετὰ οἱ χριστιανοὶ καὶ οἱ Ἑβραῖοι. Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν καὶ ἀνατολικῶν θρησκειῶν, τοῦ γνωστισμοῦ, τοῦ λαϊκοῦ παγανισμοῦ καὶ τῆς ἐλληνοιστικῆς παιδείας διατηροῦσαν ἀκόμη καὶ τὴν αἵγλη καὶ τὴν δύναμή τους. Ἄς ἐπανέλθουμε ὅμως στὸν Κύριλλο.

Παρά τὴν ὑποχώρηση τοῦ Κυρίλλου τὰ πνεύματα δὲν ἠρέμισαν, δεδομένου μάλιστα ὅτι κάποιοι ἀπαιδευτοὶ καὶ θερμοῦται χριστιανοὶ ἀπέδιδαν στὴν γνώση τότε νεοπλατωνικῆ φιλόσοφο Ὑπατία (355 - 415) τὴν ἀδιδασκαλία καὶ τὴν ἀρετὴ τοῦ Ὁρέστη νὰ συμπληρωθεῖ μὲ τὸν Κύριλλο. Τὸ κύρος καὶ ἡ φήμη τῆς Ὑπατίας ἴσως κάποιους ἐνοχλοῦσε, ἀλλὰ γι' αὐτὸ δὲν εὐθυνότανε ὁ Κύριλλος, ποὺ ἄλλωστε σχετιζότανε φιλικὰ μὲ μορφωμένους ἐθνικοὺς. Ἡ εὐθύνη του (ἀφοῦ καμία ἱστορικὴ πηγὴ δὲν τοῦ ἀποδοίει ἄμεσα εὐθύνη), ἂν ὑπάρχει, πρέπει νὰ περιορισθεῖ στὸ ὅτι δὲν κατορθώσε ν' ἀπομονώσει ἢ ν' ἀποθαρρύνει τοὺς φανατικοὺς χριστιανούς. Ἐτσι, ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς, ὁ ἀναγνώστης Πέτρος, ἀκολοθυόμενος καὶ ἀπὸ

ἰλλοὺς ἄφρονες, ποὺ ἴσως ἀνῆλθαν στὶς ὁμάδες τῶν ἰουδαίων τότε παρεβαλάνων, πλησίασαν τὴν οἰκία τοῦ Ὁρέστη καὶ, ὅταν εἶδαν ἐξερχόμενῃ ἀπὸ καὶ τὴν Ὑπατία, τῆς ἐπιτέθηκαν καὶ τὴν φόνευσαν μὲ φρικτὸ τρόπο (Μάρτιος 415).

Τὸ θαμβερὸ γεγονός λειτουργοῦσε καὶ λειτουργεῖ στὴν μὴ φυλικὴ πρὸς τὸν χριστιανισμὸ ἱστοριογραφία καὶ μυθιστορία (ποὺ θέλει νέα καὶ θεολογικὴ τὴν Ὑπατία, ἐνῶ ἦτανε τότε ἐξήγητα ἐτῶν καὶ ζοῦσε λιτὰ, σχεδὸν ἀσκητικὰ) μειωτικὰ γιὰ τὸ κύρος τοῦ Κυρίλλου. Ἀμέσως, νόμος τοῦ κράτους (Ὁκτώβριος 416) θέλησε νὰ περιορίσει ἑμμεσὰ τὴν δύναμη τοῦ Κυρίλλου, στὸν ὁποῖο, πάντως, νέος νόμος (418) ἀνέθετε καὶ πάλι τὴν εὐθύνη γιὰ τοὺς λαϊκοὺς παρεβαλάνους, χρήσιμους ἄλλωστε στὸ εὐρὸ ἐκκλησιαστικὸ καὶ φυλανθρωπικὸ ἔργο.

Παρά τίς ποιμαντικὲς του φροντίδες καὶ τὰ προβλήματα μὲ τὴν κρατικὴ ἐξουσία, ὁ Κύριλλος ἔβρισκε χρόνο ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν συγγραφή καὶ δὴ μὲ τὸν ἐγμνηνευτικὸ σχολασμὸ τῆς Γενέσεως (*Παφυσά*) καὶ τῶν *Προφητῶν*, ἐνῶ κυκλοφοροῦσαν καὶ *Ὀμιλίες* του ἐκτὸς ἀπὸ τίς πασχάλες τοῦ *Ἐπιστολῆς* (*Ὀμιλίες*).

Στα πρῶτα ἔτη τῆς ἐπισκοπίας του ὀφείδε ν' ἀντιμετωπίζει καὶ τὸ θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰωάννη Χρυσοστόμου στὰ *Δίπτυχα*, κάτι ποὺ ἀγνῆθηκε μὲ σκληρότητα μέχρι τὸ 416. Ὅμως λίγο ἀργότερα καί, ὅπως φαίνεται, πρὶν ἀπὸ τὸ 419, προχώρησε στὴν ἀναγραφὴ, ἴσως μὲ τὴν ὑπόδειξη τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτη. Τὸ 431 μάλιστα παραπέμπει σὲ γνώμη τοῦ Χρυσοστόμου (*PG* 75, 1216A), κάτι ποὺ σημαίνει ἀλλαγὴ στάσεως καὶ ἐκτίμηση στὴν θεολογικὴ σκέψη τοῦ Χρυσοστόμου.

Τὸ 416 ὁ Κύριλλος, ἀνημέρωτος ἀκόμη γιὰ τὴν αἰσθητικὴν διδασκαλία τοῦ Πέλαγιου, χειροτόνησε στὴν Ἀλεξάνδρῃ

δρεία τὸν ὁπαδὸ τοῦ τελευταίου Βαλέριο. Ἐστρεψε ὁμοῦς ὁ Κρημόνης Εὐσεβίος νὰ ἐνημερώσει τὸν Κύριλλο, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον διαχώρισε τὴν θέση τοῦ ἀπὸ τοῦς Πελαγιάνοῦς, ἀλλὰ καὶ καταδίκασε αὐτοὺς στὴν Γ' Οἰκουμενικῇ Σύνοδῳ (431).

Ἀπὸ χειραπτήρα καὶ καθῆκον ποιμαντικὸ ὁ Κύριλλος ἐπενέβαινε στὰ ἐκκλησιαστικοθεολογικὰ ἀλλὰ καὶ στὰ κοινωνικὰ δρώμενα. Ἔτσι, στὶς πασχάλιες Ἐπιστολὲς τοῦ ἔμμεσα ἡ ἄμμεσα ἐπιχειρηματολογοῦσε κατὰ τοῦ Πελαγιασμοῦ καὶ τοῦ Θεοδώρου Μοψουστίας (428) ἢ δίδασκε γιὰ τίς φύσεις τοῦ Χριστοῦ (420, 425, 426) καὶ τίς ἰσθεῖς θεῖες ὑποστάσεις (423), ἐνῶ δὲν παρόλαυτε νὰ στηλτεῖ καὶ τὴν δόξα ἀναρχικῶν ἐγγληματιῶν (419) καὶ προτετῶν Ἑβραίων. Ἐπίσης, μέ ἀφορμὴ τὸν φόνο τοῦ ἐπάρχου Καλλίστου, τὸ 422, ἀπὸ ὑπηρέτες του, στηλίτευσε τοὺς ὑπεύθυνους καὶ τίς μεγάλες ἀδυναμίες τῶν ἀλεξανδρινῶν.

Ἀπὸ τίς 10 Ἀπριλίου τοῦ 428, ὅταν ὁ ἀντιοχειακὴς θεολογικῆς παιδείας καὶ παγδαδόςως Νεστόριος ἔγινε ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἡ θεολογικὴ δόξα τοῦ Κυρίλλου ἐπικεντρώθηκε στὴν καταπολέμηση τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου καὶ ἔτσι ἔγινε τὸ κεντρικὸ θεολογικὸ πρόσωπο στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, ἕως τὴν κοίμησή του († 444) καὶ μερικῶς ἕως τὴν Ε' Οἰκουμενικῇ Σύνοδῳ (553).

Ὁ Νεστόριος, θαυμαστῆς τοῦ Θεοδώρου Μοψουστίας (μέ τὸν προσβύτερο Ἀναστάσιο καὶ κατόπιν τὸν Φώτιο), ἀγνήθηκε γιὰ τὴν Παθένο Μαρία τὸν χαρᾶκτηρισμὸ - ὄγο Θεοτόκος καὶ ἀπέδιδε εἰς αὐτὴν μόνον τὸ Χριστοτόκος, διότι θεωροῦσε ἀδύνατη τὴν γέννηση τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπὸ τὴν (ἄνθρωπο) Μαρία. Ὁ ἀντιοχειακὸς σύμβουλος καὶ ἄμμεος συνεργάτης τοῦ Νεστορίου

Ἀναστάσιος κήρυξε ἀπὸ τὸν ἄμβωνα ὅτι «Θεοτόκον τὴν Μαρίαν καλεῖται μηδεις. Μαρία γὰρ ἄνθρωπος ἦν ὑπὸ ἀνθρώπων δὲ Θεὸν τεχθῆναι ἀδύνατον» (Σωκράτους, *Ἐκκλησι. ἱστορία* Ζ' 32: PG 67, 808CD). Ὁ Νεστόριος ὄχι μόνον δὲν ἀνέκοψε τὸν Ἀναστάσιο, ἀλλὰ συλλειτουργῆσε καὶ μέ τὸν ἐπίσκοπο Δωρόθεο, πού ἐνώπιόν του εἶπε: «ἀνάθεμα, εἰ τις εἶναι λέγει τὴν ἁγίαν Μαρίαν Θεοτόκον» (Κυρίλλου, *Ἐπιστ. Η'*: PG 77, 60B).

Τὶς ἀντιλήψεις αὐτές, πού, παρὰ τίς ἀντιδράσεις στὴν ἴδια τὴν Κωνσταντινουπόλιν, φρόντιζε ὁ Νεστόριος νὰ ἐπιβάλει γενικά, πληροφορήθηκε (ἀπὸ ἀξιόπιστους ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ κείμενα - «χαρτιά» τοῦ Νεστορίου, πού κυκλοφορήθηκαν στὴν Ἀλεξανδρεία) ὁ Κύριλλος καὶ ἀντέδρασε σχεδὸν ἁμαδιᾶ, διότι διέγνωσε ὅτι αὐτὲς γιζικὴ κακοδοξία. Τὸ 429 στὴν πασχάλια *Ὀμιλία*, ἀλλὰ καὶ στὶς *Ἐπιστολὲς* τοῦ *Πρὸς μοναχούς* καὶ πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Νεστόριο, καταδικάζει τὴν κακοδοξία καὶ συνοπτικά ἐκθέτει τὴν ὀρθόδοξη πίστη. Παράλληλα ὁ Κύριλλος ἐνημέρωσε καὶ ἐξήγησε τὰ κατὰ τὴν κακοδοξία τὸν Ρώμης Κελεστίνῳ, πού βάσει τῆς ἐνημερώσεως αὐτῆς ἀπέρριψε συνοδικά (430) τίς ἀπόψεις τοῦ Νεστορίου καὶ ἀνέθεσε συνοδικὰ τὸν χειρισμὸ τοῦ ὅλου θέματος στὸν Κύριλλο.

Ὁ Νεστόριος ἐπέμεινε στὴν κακοδοξία του, ἔχοντας στήριγμα τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιο Β' καὶ πολλοὺς αὐλικούς, πού εἶχανε αὐτιά εὐήκοα σὲ ψευδεῖς κατηγορίες κατὰ τοῦ Κυρίλλου καὶ λίγο - πολύ τὸν θεωροῦσαν ἐπικίνδυνον γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν κεντρικὴ ἐξουσία τῆς πρωτεύουσας. Τὸ ἐπόμενο ἔτος ὁ Κύριλλος στὴν ἐόρτια (πασχάλια) *Ὀμιλία* του (τοῦ 430) ἐπιχείρησε νὰ πείσει τὸν Νεστόριο, ἐκθέτοντας καὶ θεμελιώνοντας εὐρύτερα τὴν ὀρθὴ διδασκαλία περὶ τῶν φύσεων τοῦ Χριστοῦ. Ἀπέριψε τίς ἐναντίον του κατηγορίες καὶ δήλωσε ὅτι

δέχεται τὴν προτεινόμενη εἰρήνευση μὲ τὸν ὄρο ὅτι ὁ Νεστόριος θὰ ὁμολογοῦσε τὴν ὀρθή πίστη.

Ὁ Κύριλλος, γιὰ νὰ ἔχει πλήρη ἐνημέρωση καὶ νὰ παρακολουθεῖ τίς ἐναντίον του κινήσεις, ἔστειλε ἀνθρώπους του στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐνῶ ἀπέστειλε καὶ εἰδικὴ διαπραγμὴ γιὰ τὸ χριστολογικὸ θέμα στὸν αὐτοκράτορα, τὴν βασίλισσα καὶ τίς ἀδελφές του.

Ἡ ἀνησυχία τοῦ Κυρίλλου μεγάλωνε ὅσο διαδιδότανε ἡ διδασκαλία τοῦ Νεστορίου. Εὐτυχῶς, μέσῳ τοῦ Ἀκακίου Βεροίας (Aleppo Συρίας) εἶχε τὴν διαβεβαίωση ὅτι γενικά οἱ ἀντιοχειανοὶ δὲν συμμερίζονται τίς ἀπόψεις τοῦ Νεστορίου. Εἶχε ὁμῶς καὶ τὴν κάλυψη τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἔλαβε σχετικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ Νεστορίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Κυρίλλου. Σύντομος τῆς Ρώμης (Ἀύγουστος 430) ἀνέθετε στὸν Κύριλλο νὰ κρίνει αὐτὸς ὀριστικά καὶ νὰ χειρθεθεῖ τὸ θέμα τοῦ Νεστορίου. Τότε ὁ Κύριλλος συνέταξε μὲ συνοδικὴ κάλυψη καὶ λύπη τὰ Δώδεκα Κεφάλαια (ἀναθεματισμούς), ποὺ ὄφειλε νὰ υπογράψει ὁ Νεστόριος, γιὰ νὰ μὴν ἐκθρονωθεῖ. Τὸ κείμενο τοῦτο μὲ Ἐπιστολὴ πρὸς Νεστόριο ἐφθάσε στὴν Κωνσταντινούπολη στὶς 30 Νοεμβρίου (430), ἀλλὰ καὶ σὲ πολλοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς. Παραδόθηκαν τὰ 12 Κεφάλαια στὸν Νεστόριο, ἀλλ' αὐτὸς ἀγνόηθηκε διάλογο μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Κυρίλλου.

Στὸ μεταξὺ ὁ Νεστόριος εἶχε πείσει τὸν αὐτοκράτορα νὰ συγκαλέσει γιὰ τὴν Πεντηκοστὴ τοῦ 431 Σύνοδο, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ μὴν ἐξετασθοῦν ὅσα γιὰ τὴν διδασκαλία του περιλαμβάνονταν στὰ Δώδεκα Κεφάλαια, ἀλλὰ μόνο τὰ κατὰ τοῦ Ἀπολιναρίου (12ο Κεφάλαιο - ἀναθεματισμός). Οἱ ἀνατολικοὶ (Ἰωάννης Ἀντιοχείας, Ἰουβενάριος Ἱεροσολύμων κ. ἄ.) ἐνημερώθηκαν σχετικὰ ἀπὸ τοὺς Κύριλλο καὶ Νεστόριο. Οἱ ἀντιοχειανοὶ συμβούλευσαν

στὸν δευτερο τὴν ἀποδοχὴ τοῦ ὄρου Θεοτόκος. Μάταια ὁμῶς, διότι ὁ Νεστόριος ἐπέμενε ὅτι τὸ Χριστοτόκος εἶναι συμβιβαστικὸ καὶ ἀποκλείει ἀδελφινικὴ καὶ ἀπολιναριστικὴ ἐξηγεία. Τὸ Θεοτόκος δεχόταν καταχρηστικὰ ὁ Νεστόριος καὶ μόνο ἐάν αὐτὸ ἐνωοῦσε ὅτι ἡ Μαρία γέννησε τὸν «ναό», στὸν ὁποῖο ἐνώθηκε ὁ Ἰησοῦς μὲ τὴν θεότητα.

Δὲν ἔμενε, λοιπὸν, παρὰ μόνο ἡ λύση τῆς Συνόδου, ποὺ τελικά συνήλθε στὶς 22 Ἰουνίου, στὴν Ἐφεσο. Ἡ πρωτοβουλία δὲν ἀνῆκε οὔτε στὸν Ρώμη, οὔτε στὸν Κύριλλο. Τοῦ δευτερου τὴν στυγμὴ αὐτὴ τὸ κύρος ἦταν αὐξημένο, διότι οἱ αἰνύπτιοι, οἱ μικρασιᾶτες, οἱ παλαιστῖνοι καὶ οἱ δυτικοὶ ἐπισκοποὶ βόσκονταν στὸ πλεονό του. Ἀδηνρτικὸ τὸ κλίμα γιὰ τὸν Κύριλλο ἦταν στοὺς περὶ τὸν Νεστόριο καὶ στὴν αὐτοκατορικὴ αὐτῇ. Αὐτοὶ ὅλοι ἔλπιζαν νὰ ἐπιβληθοῦνε στὸν Κύριλλο, δεδομένου ὅτι καὶ οἱ μεριοπαθεῖς ἀνατολικοὶ - ἀντιοχειανοὶ (Ἰωάννης Ἀντιοχείας, Θεοδώρητος Κύρου) ἀνέκρουσαν πρῶτα, ὅταν διάβασαν τὰ Δώδεκα Κεφάλαια (ἀναθεματισμούς) τοῦ Κυρίλλου, διότι τὰ ὑποπεύονταν γιὰ ἀπολιναρισμό καὶ θεωροῦσαν ὑπερβολικά ὑποτιμητικὴ τὴν ἀπαίτηση νὰ τὰ υπογράψει ὁ Νεστόριος γιὰ νὰ μὴν καταδικασθεῖ.

Στὴν Σύνοδο εἶχανε κληθεῖ μόνο Μητροπολίτες καὶ «ὀλίγοι» μόνο ἐπισκοποὶ ἀπὸ κάθε ἐπαρχία-Μητροπόλη. Ὁ Κύριλλος, μόνος Μητροπολίτης μὲ ἕξι ἐπαρχίες καὶ ἑκατὸ περίπου ἐπισκοπές, εἶχε στὸ πλεονό του, στὴν Ἐφεσο, 46 ἐπισκόπους, γεγονός ποὺ ἐπικρίθηκε. Ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορα, γιὰ τὴν τάξη, προσήλθε στὴν Ἐφεσο ὁ κόμης Κανδιδιανός, μ' ἐντολὴ ὁμῶς νὰ μὴν λάβει μέρος σὲ συζητήσεις «περὶ τῶν δογμάτων».

Ἡ σύνεδρος τῆς Ρώμης ἔστειλε δύο ἐκπροσώπους καὶ ὁ Κέλσετινος Ρώμης ἔναν, μ' ἐντολὴ ν' ἀκολουθοῦν τὸν

Κύριλλο, πού στήν Σύνοδο ἐπίσημα «διείπτε» (κατείχε) καί τόν «τόπον» (θέση) τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης (ACO I 1, 3, σ. 53 καί 64). Οἱ δυτικά ἐφθασαν μάλιστα στίς 10 Ἰουλίου, ἀλλά καί ὅταν αὐτοί ἦσαν παρόντες τά *πρακτικά* ἀποφάσεις τῆς Συνόδου ὑπέγραψε πρῶτος ὁ Κύριλλος. Ὁ Κύριλλος κατηγορήθηκε ὅτι ἔφερε στήν Ἐφεσο πλῆθος «παροβαλάνων» καί πλοῖα μέ σιτάρι καί ἀλάτι. Οἱ πηγές δέν τό βεβαιώνουν. Ἀντίθετα ὁ Σωκράτης σημειώνει ὅτι ὁ Νεστόριος προσήλθε στήν Ἐφεσο «σὺν πολλῇ δυνάμει ὄχλων» καί μόνο μέ ὁμόφρονες ἐπισκόπους ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη (*Ἐκκλησι. ἱστορία* Ζ' 34).

Ἡ Σύνοδος πραγματοποιήσε τήν πρώτη συνεδρία στίς 22 Ἰουνίου, σὺν μητροπολιτικό ναό τῆς Μαρίας, μέ πρῶτο ἐδρό τόν Κύριλλο, πού στό μεταξὺ εἶχε συνεχεῖς διαβουλεύσεις μ' ἐπισκόπους τῆς Ἀσίας καί τῆς Παλαιστίνης καί εἶχε κάνει πολλές θεολογικές *Ομιλίες* ἐνώπιον τοῦ λαοῦ γιά τό κρίσιμο δογματικό θέμα τῆς Συνόδου. Γιά τήν ἡμερομηνία τῆς πρώτης συνεδρίας ἀντέδρασε ὁ Νεστόριος, πού ἀνέμενε τόν Ἰωάννη Ἀπτιοχείας καί τοὺς «ανατολικούς» ἐπισκόπους, καί ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορα Κανδιδιανός, πού προσήλθε στήν πρώτη συνεδρία μόνο γιά νά καταθέσει ἔνσταση, μετὰ τήν ὁποία ἀποχώρησε.

Ὁ Κύριλλος πιεζότανε ἀπό πολλοὺς ἐμπεισταροὺς ἐπισκόπους ν' ἀργήσει ἡ Σύνοδος, ἀλλά καί ὁ ἴδιος ἐπιθυμοῦσε ἵσως νά τελειώσει τό θεολογικό ἔργο τῆς Συνόδου γρήγορα, πρὶν ἀπὸ τήν ἀφιξή τῶν «ἀνατολικῶν», τῶν ὁποίων τήν ὑποστήριξη ἀνέμενε ὁ Νεστόριος. Γιὰ τήν βασιλεὺς αὐτὴ ὅχι μόνο κατηγορήθηκε ἀλλά καί καibaρέθηκε (μέ ὄλους τοὺς συνοδικούς) ἀπὸ τήν σύναξη (27 Ἰουνίου) τῶν περὶ τόν Ἰωάννη Ἀπτιοχείας, μάλιστα αὐτοὶ φθάσανε στήν Ἐφεσο.

Στὴν διάγκεια τῆς πρώτης συνεδρίας (μέχρι τὸ βράδυ) ἐγινε δεκτὴ ἡ θεολογία τῆς Β' *Ἐπιστολῆς* τοῦ Κυρίλλου πρὸς Νεστόριο, ὅπου τὸ δόγμα τῆς *καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως* (ἀληθινῆς δηλ. ἐνώσεως) τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, ἡ *καταδική* τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου καί ἡ *καθάρισή* του. Τίς ἀποφάσεις ὑπέγραψαν τελικὰ 197 ἐπισκοποι.

Ὁ Κύριλλος προήδρευσε καί στίς ἐπὶ συνεδρίες τῆς Συνόδου (μέχρι 31 Ἰουλίου), διότι (μέχρις ὅτου φθάσουνε οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Δύσεως) «εἰπέχε» «καί τόν τόπον» τοῦ Ρώμης, τοῦ πρώτου τῆς τάξεως, καί διότι ὁ δευτερός τῆς τάξεως, ὁ Νεστόριος Κωνσταντινουπόλεως καί ἀπέχε τῶν συνεδριῶν καί ἦσαν ὑπόδικος. Ὁ Νεστόριος, προσκαλούμενος ὡς ὑπόδικος νά μετασχεῖ στήν Σύνοδο, δηλῶνε: «ἐγὼ τὸν γενόμενον διημαῖον καί τριμηναῖον (=τόν γεννηθέντα ἀπὸ τήν Μαρία) Θεόν οὐκ ὀνομάσασμι» (Σωκράτους, *Ἐκκλησι. ἱστορία* Ζ' 34: PG 67, 813C). Ἀγωνίσταν ὅτι ἡ Μαρία γέννησε τὸν Υἱό καί Λόγο τοῦ Θεοῦ. Στὴν τέταρτη μάλαστα συνεδρία (16-17 Ἰουλίου) ὁ Κύριλλος ἐπέβαλε ἀκωνησιὰ καί ἀγρία στὸν Ἰωάννη Ἀπτιοχείας καί στοὺς 34 ἐπισκόπους, πού εἶχανε συγκροτήσει τήν ἀντικανονική («ἀκανονίστως») ἐναντίον του συνέλευση.

Γιὰ τὰ συμβάντα στήν Ἐφεσο ἐνημέρωσαν τὸν αὐτοκράτορα ὁ Κανδιδιανός, ὁ Κύριλλος (πού ἔγραψε ἀκόμη πρὸς τὸν κλῆρο Κωνσταντινουπόλεως καί στήν Αἴγυπτο) καί ὁ Ἰωάννης Ἀπτιοχείας. Ὁ αὐτοκράτορας κήρυξε ἄκυρες τίς ἀποφάσεις καί τῶν μὲν καί τῶν δέ καί διέταξε κοινή συνεδρία. Ὁ Κύριλλος δέν ὑπήκουσε καί συνέχισε μέ τοὺς περὶ αὐτὸν τίς συνεδρίες, τήν 1η Ἰουλίου. Στίς 22 τοῦ ἴδιου μηνὸς διάταγμα τοῦ βασιλέως κηρύσσει ἔκπτωτους τοὺς Κύριλλο, Νεστόριο καί Μείμονα Ἐφέσου καί

ἀργότερα διατάσσεται αὐστηρὸς κατ' οἶκον περιορισμὸς τους.

Ἡ ἐπικοινωνία τοῦ Κυρίλλου μέ τήν Κωνσταντινούπολη κατέστη ἀδύνατη, ἀλλά μέ τέχνασμα ἔστειλε Ἐπιστολήν (κρυμμένη σέ ράβδο ζητιάνου) σὸν ἰσχυρὸ Δαλιμάντιο, Ἀρχιεπίσκοπὸν τῆς Κωνσταντινπόλεως. Αὐτὸς ἐξήγησε ἀντικειμενικά τήν κατάσταση σὸν βασιλέα καὶ στίς 31 Ὀκτωβρίου ὁ Κύριλλος, μὴ περμιένοντας ἄδεια τῶν ἀρχῶν, διέφυγε ἀπὸ τήν φυλακὴν καὶ ἀναχώρησε γιὰ τήν Ἀλεξανδρεία, χωρὶς νὰ ἔχει ἐπικυρωθεῖ τὸ ἔργο τῆς Συνόδου ἀπὸ τὸν βασιλέα. Δεκτὴ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἔγινε μόνο ἡ καθάρσιμος τοῦ Νεστορίου, ποὺ ὁμως ἦταν σὸ μοναστήρι τοῦ, δηλαδὴ στήν μονή Εὐπρετίου, ἔξω ἀπὸ τήν Ἀντιόχεια, ὅπου ἔμεινε ὡς τὸ 435, ὅταν διατάχθηκε ἡ ἐξορία του.

Αὐτονόητο πλεόν ὅτι προηλθε οὐσία μεταξὺ τῶν ἀλεξανδρινῶν καὶ ἀνατολικῶν (ἀντιοχειανῶν), γιὰ τήν ἄρση τοῦ ὁποίου ἔγιναν πολλές διαβουλεύσεις. Ὁ Κύριλλος ἐπέμενε σὸ νὰ ὁμολογήσῃ ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας τὸν ὅρο Θεοτόκος καὶ νὰ καταδικάσῃ τὸν Νεστόριο, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης ζητοῦσε ἀπὸ τὸν Κύριλλο νὰ παραμερίσῃ τὰ 12 Κεφάλαια (ἀναθεματισμούς) ἡ τουλάχιστον νὰ ἀνακαλέσῃ σὲ σημεῖα τους. Σπουδαῖο ρόλο στίς θεολογικὲς διαβουλεύσεις καὶ διαμεσολαβήσεις διαδραμάτισαν πολλοὶ καὶ δὴ ὁ Παῦλος Ἐμέσης (Homs Συρίας). Τὸ κείμενο - ὁμολογία, μέ τὸ ὁποῖο συμφώνησε ἀπὸλύντα ὁ Κύριλλος (ἀφοῦ ἀγρόθηκαν ὑπόψιν οἱ θέσεις του), συντάχθηκε βασιικά ἀπὸ τὸν Θεοδώρητο Κύρου. Τὸ κείμενο ἔμεινε στήν ἱστορία μέ τὸ ὄνομα Ἐκθέσις Πίστεως τῶν Διαλαλῶν ἢ πρὸς ἀπὸ τὰ «Ὁρος τῶν Διαλαλῶν» καὶ ἀποτελεῖ τὸν «Ὁρο - ἀπόφαση τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ὁ Ἰωάννης, ἀφοῦ πρόσθεσε ὅ,τι ζητοῦσε ὁ Κύριλλος, ἔστειλε τὸ κείμενο τοῦτο σὸν Κύριλλο, ποὺ τελικά τὸ δέχθηκε καὶ τὸ κυκλοφόρησε (Ἀρχεῖλο τοῦ 433) μέ διὰ τῆς Ἐπιστολῆς (τὴν περὶφημη «Εὐθανέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλιάσθω ἡ γῆ»: PG 77, 173-181) πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἐνῶ δὲν ἔπαισαν οἱ ἀρχαῖοι ἀλεξανδρινοὶ νὰ ἔκρημασιν τὴν στάση του ὡς ὑπαναχώρηση εἰς βάρος τῆς αὐστηρῆς ὁρθοδοξίας (βλ. π.χ. Ἰσιδώρου Πηλουσιώτη, Ἐπιστ. 324: PG 78, 369C).

Ὁ Κύριλλος κατὰ τὰ ἔτη ποὺ ἀκολούθησαν συνέχισε νὰ προβάλῃ τήν θεολογία του, πάντοτε ὁμως ἐνδιαφερόμενος καὶ γιὰ τὴν εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, ἔχουμε Ἐπιστολὰς του καὶ θεολογικά ἀντιρητικὰ κείμενα, ὅπως τὰ «Ἀπολογητικὰ πρὸς Θεοδόσιον» (432), «Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν», «Κατὰ Ἰουλιανὸν» (434-441), «Ὅτι εἰς ὁ Χριστός» (435-437), «Κατὰ Διοδώρου καὶ Θεοδώρου», «Κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον» (435-440) καὶ ἄλλα, κυρίως ἐγμνηνευτικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σώζονται μόνο ἀποσπάσματα.

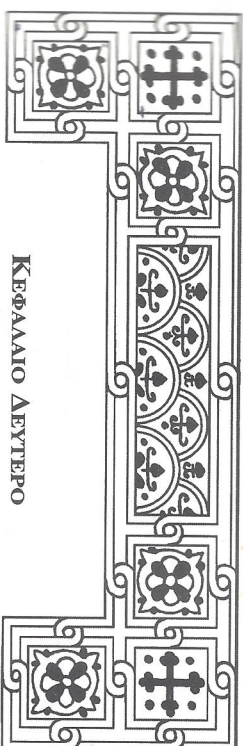
Εἰρηνική στάση καὶ ἐφαρμογὴ τῆς «οἰκονομίας» καὶ ὅχι τῆς «ἀκριβολογίας» συμβούλεψε νὰ τηρήσῃ καὶ ὁ Σίδης Ἀμφιλόγιος ἐννετι τῶν Μεσσαλιανῶν (Εὐχυτῶν), προκειμένου αὐτοὶ νὰ ἐνταχθοῦν στήν Ἐκκλησία (Ἐπιστολή 82: PG 77, 376AB).

Τὰ παραπάνω ἔργα του προϋποθέτουν συνέχιση ἢ ἀνανέωση θεολογικῶν συζητήσεων, στίς ὁποῖες συνέβαλε ἀποφασιστικά. Ἀντιμετώπισε θεολογικά τὴν ἐπανεμφάνιση ἀνθρωπομορφιτῶν μεταξὺ μοναχῶν τῆς Αἰνύπτου (σὸν Καλαμῶνα καὶ τὴν Ἀρσινόη) καὶ προπαντὸς τὴν προστάθεια ἀμετανόητων ἀντιοχειανῶν νὰ προβάλουν μὲχρι καὶ στήν Ἀρμενία νεστοριανικὲς ἀντιλήψεις μέσῳ μεταφράσεως ἔργων τῶν ἀντιοχειανῶν δασκάλων Διοδώ-

ρου Ταρσοῦ († 394) καὶ τοῦ μαθητῆ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας († 428), ἔμμεσα ἔσω δασκάλου τοῦ Νεστορίου. Κι ἐνῶ ἔγραψε ἔργο *Κατὰ Διοδώρου καὶ Θεοδώρου*, στήν συνοδο τῶν Ἱεροσολύμων (439) ἔκρινε μὴ ἀνοργάνια τὴν συνοδική καταδική τους, δεδομένου ὅτι καὶ οἱ δύο εἴχανε πεθάνει στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Χαρακτηριστικὸ τῆς γενναιοφυχίας καὶ τῆς συνέσεως τοῦ Κυρίλλου εἶναι καὶ ὅτι τὸ ἔργο του «*Κατὰ Ἰουλιανοῦ*» ἀπέστειλε πρὸς κλίση στὸν παλαιὸ ἀντίπαλό του Ἰωάννη Ἀντιοχείας. Ἀλλὰ καὶ στὸν Θεοδόητο Κύρου «*πολλὰκις ἀπέστειλεν*» ἔργα, βεβαίως ὁ τελευταῖος (Ἑπιστ. 83: PG 83, 1273A), πού ἐπίσης μέ γενναιοφυχία ἐπαινεῖ τὸν Κύριλλο, χαρακτηρίζοντάς τον «*μακάριον*».

Οἱ ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίες τιμοῦσαν ἐξαιρετικὰ τὸν Κύριλλο καὶ τοῦ ἀναγνώριζαν θεολογικὸ προβάδισμα, ὁμολογώντας πικιδόξοτα τὴν μοναδική προσφορά του στὴν λύση τότε τοῦ χριστολογικοῦ προβλήματος.

Κοιμήθηκε εἰρηνικά στίς 9 ἢ στίς 27 Ἰουνίου τοῦ 444 καὶ ἡ μνήμη του τιμᾶται στίς 9 Ἰουνίου καὶ στίς 18 Ἰανουαρίου (μέ τὴν μνήμη τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου). Στὴν Κοπτική Ἐκκλησία τιμᾶται στίς 9 Ἰουνίου καὶ στήν Ρωμαιοκαθολική στίς 28 Ἰανουαρίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟ

Ὁ Κύριλλος ὡς συγγραφέας

Ὁ ἅγιος Κύριλλος, βαθύς θεολόγος, ὑπῆρξε πληθωρικός καὶ καλὸς συγγραφέας. Διέθετε παιδεία εὐρύτατη καὶ γνώριζε πολὺ καλά τὴν ἐλληνική γλῶσσα, τὴν ὁποία χειρίζεστανε ἄνετα, χωρὶς νὰ εἶναι τολαντοῦχος λογογράφος ἢ νὰ ἔχει προδιάθεση ποιητική. Τὰ κείμενά του ἀποδεικνύουν γνώση τῶν σχημάτων καὶ τῶν κανόνων τῆς ἐρητοκτικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ σχετικὴ ἀδιαφορία στοὺς νὰ τὰ ἐφαρμόζει πάντοτε. Ὑπερβάλλοντας, βέβαια, δήλωνε ὅτι δὲν «*ἀσκήθηκε*» στὴν χρήση τῆς ἀτυκτικῆς γλώσσας.

«...ἡμεῖς μὲν οὐ περὶ τοὺς λόγων ἀγῶνας ἠσκήμεθα, οὐδέ γλώττης ἀτυκτικῆς ἐπίδειξιν ὑποσχοιόμεθα» (Ὁμιλία Πασχάλια Β': PG 77, 429AB).

Ὅταν θέλει χρησιμοποιεῖ τὰ ἐρητοκτικὰ σχήματα ἡθοποιίας, παρομοίωσης, μεταφορᾶς καὶ χιαστοῦ, ἐνῶ στὰ κείμενά του συναντᾶμε καὶ στανιώστες λέξεις (π.χ. «*καθιερωσύνη*»: PG 77, 864C) ἢ πολλοὺς στανίους γλωσσικούς τύπους («*μελείσσι*», «*ἀπόχρη*», «*παρὰγνωστικόν*», «*ἦσση*» = ἀντὶ τοῦ ἦτην, δυνικό τοῦ εἰμί).

Ἡ παραπάνω δήλωσή του σημαίνει κυρίως ὅτι δὲν γίνεται πρῶτο μέλημα ἡ φιλολογικὴ φροντίδα τῶν κειμένων του. Τὰ κείμενα πού συνέταξε πρὶν ἀπὸ τὸ 428 προϋ-